

12. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : АПН, 2003. – 68 с.

13. Хриков Є. М. Методологічна функція законів та закономірностей розвитку педагогічної науки в історико-педагогічних дослідженнях / Є. М. Хриков // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон, 2005. – Вип. 40. – С. 37 – 42.

14. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки / Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 2000.

УДК 378.096

С. А. Наход,
аспірантка
(Дніпропетровський університет
ім. А. Нобеля)

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка проблеми. Нині практично всі розвинені країни світу усвідомили необхідність реформування своїх систем освіти, зокрема вищої, з тим, щоб студент дійсно став центральною фігурою навчального процесу, і його пізнавальна діяльність знаходилась в центрі уваги викладачів, розробників програм навчання. У зв'язку з цим перед вищою школою стоїть завдання формування таких умінь студентів, завдяки яким вони будуть здатні легко інтегруватися в сучасних динамічних умовах життя та виконувати свої професійні обов'язки на досить високому рівні. До таких професійно важливих умінь фахівців, в тому числі й практичних психологів, ми відносимо прогностичні вміння, які визначаємо як володіння комплексом розумових та практичних дій, спрямованих на рішення прогностичних задач на основі свідомого застосування в практичній діяльності, тобто можливість здійснювати дії, спрямовані на отримання прогнозу.

Однак, незважаючи на достатню кількість наукових праць, окреслена нами проблема залишається малорозробленою, а тому потребує проведення подальших досліджень.

Мета статті – з'ясувати значення інтерактивних технологій у процесі формування прогностичних умінь майбутніх фахівців.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз різних джерел показав, що в педагогічній науці приділяється значна увага проблемі формування в майбутніх спеціалістів прогностичних умінь. А. Захаров, О. Кабанська, М. Міронова, М. Севастюк досліджують процес формування прогностичних умінь у студентів педагогічних факультетів; Н. Ніколаєва, Є. Постнікова, Т. Столяренко – у майбутніх економістів; А. Антонєць – у майбутніх менеджерів; Г. Кугуєнко – в учнів основної школи в процесі навчання хімії; Н. Соколова – у студентів коледжу; Е. Міхайл – у майбутніх учителів технологій. Учені пропонують різні шляхи, розглядаючи психологічно-педагогічні умови формування прогностичних умінь у процесі вивчення

дисциплін циклу природничо-наукової та загальної підготовки, будуючи моделі та розробляючи технології формування прогностичних умінь. Але досліджень, які акцентували увагу на ефективності застосування інтерактивних технологій в процесі формування саме прогностичних умінь майбутніх спеціалістів нами не знайдено. Разом з тим проблема застосування інтерактивних технологій навчання в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців і на сьогодні цікавить дослідників як в теоретичному, так і в методологічному аспектах. Сучасні науковці (Н. Баліцька, О. Біда, Г. Волошина, Н. Побірченко, М. Кларін, А. Мартинець, М. Перець, О. Пометун, С. Сисоєва та інші) наголошують на сутності, специфіці, можливостях технологій інтерактивного навчання.

Виклад основного матеріалу. У дослідженнях сучасних науковців застосування інтерактивних технологій у вищій школі представлено як прогресивний напрямок у педагогіці, що забезпечує розвиток здібностей, формування умінь особистості, та як результат – здатності адекватно відповідати на виклики соціальних та технічних змін у суспільстві.

На думку В. Гузеєва, інтерактивні технології – це вид інформаційного обміну студентів з оточуючим інформаційним середовищем [2].

І. Марущак визначає інтерактивні технології як організацію процесу навчання студентів, що детермінує їх активну позицію в колективному, взаємодоповнюючому процесі навчання, яка складається із: запланованих результатів, способів оцінки для корекції та вибору прийомів навчання, набору моделей навчання, основних її показників та критеріїв, а також організаційно-педагогічних умов її реалізації [5].

О. Пометун [7] розглядає інтерактивні технології як окрему групу технологій та протиставляє їх активним технологіям через принцип багатосторонньої комунікації.

На думку А. Закієвої, актуальність використання інтерактивних технологій у процесі навчання визначається їх перевагами: допомога в організації навчального процесу в умовах співробітництва, можливість засвоєння життєво-важливих навичок, формування професійних умінь, зацікавленість новим матеріалом та ін.

Аналіз публікацій та досліджень дозволяють нам визначити інтерактивні технології навчання як сукупність методів, засобів і форм організації навчання, що забезпечують активний характер взаємодії учасників навчального процесу на засадах співпраці та співтворчості та гарантують досягнення поставленої мети (формування прогностичних умінь) під час підготовки майбутніх фахівців.

Інтерактивні технології навчання, виступаючи як багатоаспектний засіб навчання, виховання і розвитку особистості учнів, володіють можливостями ефективно здійснювати одночасно декілька функцій: навчальну (засвоєння змісту освіти, розвиток загальнонавчальних умінь і навичок), виховну (підвищення навичок колективної роботи, об'єднання колективу учнів), комунікативну (розвиток умінь спілкуватися, встановлення емоційних контактів), розважальну (вчення із захопленням), релаксаційну (створення сприятливої атмосфери на заняттях, зняття емоційної напруги), психотехнічну (формування навичок підготовки фізіологічного стану для

більш ефективної діяльності) [7].

Інтерактивні технології навчання дозволяють засвоювати навчальний матеріал і включати в навчальний процес мотиваційну сферу студента; формують прогностичні вміння; розвивають творчі здібності особистості, здатність до подальшого саморозвитку та самоосвіти; розвивають комунікативні вміння і навички; допомагають встановленню емоційних контактів між учнями. Використання інтерактивних методів у навчанні знімає нервову навантаження студентів, дає можливість змінювати форми їх діяльності, переключати увагу на вузлові питання теми занять.

Особлива цінність занять із застосуванням інтерактивних технологій навчання полягає в тому, що до завдань і вправ неможливо заздалегідь підготуватися і заздалегідь їм навчитися. У них не існує одного правильного рішення, кожен раз доводиться шукати його знов і завжди своє власне, що моделює процес професійної діяльності практичного психолога. Результатом стає більш глибоке розуміння своїх дій, розвиток гнучкості й терпеливості по відношенню до себе і оточуючих, усвідомлення особистісних характеристик, їх прийняття й осмислення наслідків їх прояву у взаємодії.

Суттєвою ознакою прогностичної діяльності фахівців, у тому числі практичних психологів, є вирішення прогностичних завдань для визначення способу розв'язання яких, необхідною умовою є наявність прогностичних умінь як здатності виконувати певні види діяльності в постійно змінюваних умовах. Формування прогностичних умінь майбутніх фахівців будь-якого профілю є складовою їх професійної підготовки, тому воно повинно проводитись як поступове оволодіння комплексом прогностичних дій і операцій, необхідних для успішного виконання професійної діяльності. Ми вважаємо, що процес формування прогностичних умінь у студентів буде ефективним у результаті застосування інтерактивних технологій у процесі їх навчання.

Зупинимося на розгляді інтерактивних технологій, які вбачаємо доцільними для вирішення поставлених завдань дослідження.

Діалогічно-дискусійні технології. З метою формування прогностичних умінь у майбутніх фахівців, активізації процесу навчання, усунення відносної пасивності студентів доцільними вважаємо впровадження інтерактивних навчальних занять із застосуванням таких діалогічно-дискусійних технологій: лекцій-діалогів (дискусії, диспути, бесіди), лекцій-ситуацій, лекцій-конференцій, лекцій-консультацій, які трансформують навчання у сферу інтерсуб'єктивності. За такого підходу набуття знань, що здійснюється через опрацювання дискусійних питань, стає соціально значущим феноменом, який сприяє співнавчанню, взаємонавчанню, створенню атмосфери взаєморозуміння, довіри, взаємної вимогливості, взаємодії.

Дослідження С. Белової показало, що особистісний досвід не може бути сприйнятий людиною іншим шляхом, окрім діалогу з нею. Таким чином, навчальний процес постає як послідовність діалогів, що складають єдиний, безперервний, незавершений діалог [1].

В. Назарова вважає, що діалог як форма гуманістично-орієнтованої педагогічної взаємодії включає: взаєморозуміння, яке допомагає прийти до згоди, а потім до єднання позицій учасників; партнерські відносини; рівноправне спілкування, в ході якого відбувається взаємне саморозкриття

партнерів. В умовах діалогу в певній мірі створюються умови для варіативної навчальної діяльності кожного студента [6].

Важливого значення у нашому дослідженні ми надаємо диспуту та дискусії. До дискусійних технологій ми відносимо групову дискусію, аналіз випадків із практики, аналіз сконструйованих ситуацій та ін. Вони являють собою організоване обговорення різноманітних проблем, що може надати їм більшої вагомості, викликати пізнавальний інтерес.

У процесі дискусії в студентів розвивається гнучкість мислення, раціональність використання інформації, самостійність аналізування фактів, критичність розглядання різних точок зору, здатність обговорювати і захищати власну позицію, формулювати програму дій. Слід зазначити, що дискусії дозволяють максимально використовувати досвід студентів, сприяючи кращому засвоєнню досліджуваного ними матеріалу.

Вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що в контексті технічних можливостей сучасного інформаційного середовища до діалогічно-дискусійних технологій навчання можна віднести інформаційно-комунікаційні технології. Говорячи про діалог студента з комп'ютером, маємо на увазі не діалог взагалі, а навчально-професійну взаємодію в системі "викладач – студент – комп'ютер", спрямовану на досягнення певних цілей. У межах нашого дослідження важливого значення набувають такі інформаційно-комунікаційні технології навчання:

- технології чату, що є засобом реалізації взаємодії майбутніх фахівців у синхронному режимі, тобто он-лайн. Дидактичний ресурс чату залежить від рівня попереднього опрацювання його тематики, рівня підготовки ведучого, умінь учасників мислити, швидко й лаконічно викладати думки, працювати з клавіатурою;

- телекомунікаційні навчальні проекти, які можна визначити як спільну проектну діяльність учасників-партнерів, віддалених один від одного у просторі. Тому вони можуть спілкуватися у процесі організації та виконання проектної роботи тільки засобами телекомунікації, перш за все, Інтернету, через який і здійснюється їх діяльність. Телекомунікаційні проекти педагогічно виправдані в тих випадках, коли в ході їх виконання передбачається порівняльне вивчення ефективності використання одного і того ж або різних (альтернативних) способів розв'язування однієї проблеми, однієї задачі для виявлення найбільш ефективного, прийнятного для будь-яких ситуацій рішення, тобто для отримання даних про об'єктивну ефективність способу розв'язування проблеми, яка пропонується [3];

- вебінар – технологія, яка дозволяє відтворити умови колоборативної (спільної) форми організації навчання, а саме семінарського, лабораторного заняття, лекції, використовуючи засоби аудіо-, відео обміну даними та спільної роботи з різноманітними об'єктами, незважаючи на те, що його учасники можуть фізично знаходитися в різних місцях [4].

Технології ситуаційного навчання. Цей вид технологій передбачає подання досліджуваного матеріалу у вигляді системи творчих завдань, різним чином пов'язаних з життєво-змістовою сферою студентів. Навчально-творча задача – це така форма організації змісту навчального матеріалу, за допомогою якої педагогу вдається створити студентам проблемну ситуацію,

безпосередньо або опосередковано задати мету, умови і вимоги навчально-творчої діяльності, в процесі якої студенти активно опановують знання, вміння і навички, розвивають здібності.

Визнаним у педагогіці інструментом формування та розвитку прогностичних умінь виступає моделювання професійно-орієнтованих ситуацій. Дослідження Л. Регуш [8] у сфері підготовки студентів-педагогів та студентів-психологів показали високу результативність цього процесу. Аналізуючи види проблемних ситуацій, ми можемо зробити такі висновки:

– вважаємо, що доцільно педагогічний засіб формування прогностичних умінь майбутніх фахівців моделювати такі проблемні ситуації, які імітують у навчальному процесі події, що містять елементи протиріччя, невизначеності або альтернативний сценарій розвитку процесів. Це проблемні ситуації, орієнтовані на отримання прогнозу розвитку події, поведінки учасників подій, розвитку процесів в особистісній сфері;

– проблемні ситуації забезпечують формування прогностичних умінь майбутнього фахівця, якщо відбувається їх інтеграція в особистісно значущих прогностичних проєктах.

Ігрові інтерактивні технології. Поняття “ігрові педагогічні технології” включає досить широку групу методів, прийомів організації педагогічного процесу у формі різноманітних педагогічних ігор. У вищому навчальному закладі моделювання професійної діяльності відбувається із застосуванням дидактичних ігор, які є “навчальним полігоном” для відпрацювання практичних умінь і навичок студентів. Моделювання професійно орієнтованої поведінки в умовах навчання відбувається завдяки розробці комплексу різноманітних ігрових ситуацій, вибір яких детермінується реальними професійними потребами майбутніх фахівців та симулюються реальними професійними умовами. У вищій школі застосовуються різні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові, ділові ігри.

Як зауважив В. Скакун [9], найбільш ефективним є використання ділових ігор у навчальному процесі вищої школи. По-перше, це підвищує активність студентів, що пов'язано з широкими можливостями застосування отриманих знань на практиці. Властивий грі азарт, можливість іти на ризик без побоювань реального збитку дозволяє учасникам бути більш розкутими, повніше проявити себе, що сприяє розвитку професійного творчого мислення. Таким чином, відбувається поступове зняття напруженості, посилюється інтерес до ігрового процесу, що виявляється найбільш сильним стимулом дій гравців, задає творчу спрямованість особистості, викликає позитивні емоції, які, супроводжуючи процес пошуку, прискорюють його, пробуджуючи евристичність мислення.

По-друге, “захопленість” діловими іграми визначається специфікою вимог до працівника в умовах становлення ринкових відносин, розширення сфери ділових контактів. Продуктивність професійних контактів для майбутніх фахівців часто стає вирішальним фактором досягнення поставленої мети: правильний вибір тактики спілкування, гнучкість, витримка, такт дозволять завоювати довіру і повагу клієнтів, створити позитивний імідж, що дуже важливо в процесі виконання професійних обов'язків. Всі ці якості ефективно можна відпрацювати в ході ділової гри.

Вважаємо, що реалізація ділової гри в навчальному процесі сприятиме подоланню типових труднощів у застосуванні на практиці фахових знань студентів, формуванню в них прогностичних умінь.

Отже, широкий спектр можливостей визначених інтерактивних технологій дозволяє нам наголосити, що їх застосування в контексті формування прогностичних умінь майбутніх фахівців дозволить студентам оволодіти такими прогностичними уміннями:

- визначати можливі несприятливі фактори ризику розвитку ситуації та оцінювати рівні ризику за стандартними методиками;
- визначати стан проблеми та прогнозувати можливі зміни в майбутньому;
- визначати мету, завдання, функції діяльності фахівця в певній сфері соціальної практики;
- вміти прогнозувати наслідки процесів у конкретних умовах;
- визначати перспективи процесів та ін.

Таким чином, ефективне формування прогностичних умінь у майбутніх фахівців можливе в результаті впровадження в процес навчання інтерактивних технологій, що є самостійними, активними, спрямованими на результат і такими, що забезпечують взаємодію і позитивні емоції. Застосування інтерактивних технологій у рамках навчального процесу підготовки фахівців дає можливість студентам не тільки здійснювати імітаційну професійну діяльність, а й самим безпосередньо брати участь в перетворювальній діяльності.

Висновки. Узагальнюючи викладене, слід наголосити, що швидка зміна філософії освіти сприяла активному розвитку наукової думки щодо дослідження інтерактивних технологій навчання, вивчення психологічних особливостей, педагогічних умов їх системного використання, дидактичних принципів, на яких побудовані ці технології. Наголошуючи на продуктивному результаті застосування інтерактивних технологій, зазначаємо, що вони допомагають у формуванні прогностичних умінь майбутніх фахівців. Саме такі різновиди інтерактивних технологій, як діалогічно-дискусійні технології, технології ситуаційного навчання, ігрові інтерактивні технології є засобами максимального наближення особистості до реальної професійної діяльності та залучення її до розв'язання конкретних завдань у просторі професійного спілкування й співпраці та сприяють набуттю досвіду прогностичної діяльності.

Застосування визначених інтерактивних технологій навчання надасть змогу більш глибоко і різнобічно підійти до процесу формування прогностичних умінь, а саме: посилити рівень мотивації студентів; наочно продемонструвати можливість встановлення, шляхом аналізу причинно-наслідкових зв'язків і взаємозалежностей між психічними процесами, явищами, станами, що вивчаються; оцінити рівень сформованості прогностичних умінь за допомогою відповідно розроблених викладачем комп'ютерних тестів і завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова С. В. Функции учебного диалога в усвоении старшеклассниками ценностно-смыслового содержания гуманитарных

предметов : автореф. дисс. ... канд. пед. наук / С. В. Белова. – Волгоград, 1995. – 24 с.

2. Гузеев В. В. Основы образовательной технологии : дидактический инструментарий / В.В.Гузеев. – М. : Сентябрь, 2006. – 192 с.

3. Дементівська Н. П. Телекомунікаційні проекти. Стан та перспективи / Н. П. Дементівська, Н. В. Морзе // Комп'ютер в школі і сім'ї. – 1999. – № 4.

4. Лучанінова О. П. Педагогічні технології у вищій школі : навч. посіб. / О. П. Лучанінова. – Дніпропетровськ : ЛІРА, 2013. – 224 с.

5. Маруцак І. І. Педагогическое сопровождение процесса формирования рефлексивной позиции студентов вузов посредством интерактивных технологий обучения : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Иван Ильич Маруцак. – Тверь, 2012. – 228 с.

6. Назарова В. Д. Педагогическое обеспечение интерактивного взаимодействия преподавателей со студентами среди профессиональных образовательных учреждений : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Валентина Дмитриевна Назарова. – Улан-Удэ, 2007. – 181 с.

7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод.посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

8. Регуш Л. А. Психология прогнозирования: успехи в познании будущего / Л. А. Регуш. – СПб. : Речь, 2003. – 352 с.

9. Скаун В. А. Педагогические технологии производственного обучения / В. А. Скаун. – М. : Издательский центр НОУ ИСОМ, 2003. – 54 с.

УДК 37.014.5

С. Г. Немченко,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Бердянський державний
педагогічний університет)

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТРАДИЦІЙНОГО ТА РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Постановка проблеми. Ключовим моментом сучасної глобальної соціокультурної трансформації є утвердження гуманістичного підходу й антропоного принципу, у світлі яких найважливішою соціокультурною цінністю стає особистість; серед різних ресурсів соціокультурного розвитку пріоритет віддається людським (особистісним і соціальним) ресурсам, потенціалам, капіталам, цілям і завданням їхньої ефективної реалізації в активній творчій діяльності.

Девіз часу – до суспільного блага через благо особистості. У цьому контексті характерні для індустріальної епохи механістичний, адміністративно-бюрократичний, командно-виконавський, формалізовані типи і стилі керівництва змінювалися управлінням людськими ресурсами і людськими відносинами.